

8. Грибанов В. П. Интересы в гражданском праве / В кн. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. – М.: Статут, 2000. – 411 с. (С. 240–241).

9. Гегель Г. В. Ф. Философия права. – М, 1990. – С. 474.

10. Иеринг Р. Интерес и права. – Ярославль, 1880. – С. 1-149.

11. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права: учебное пособие: В 2 т. – М., 1995. – Вып. 2, 3, 4. – Т. 2. – С. 197–198.

12. Братусь С. Н. О соотношении гражданской правоспособности и субъективных гражданских прав // Советское государство и право. — 1949. — № 8. — С. 33.

13. Александров Н. Г. Законность и правоотношения в советском обществе. — М.: Госюриздат, 1955. — С. 110.

14. Матузов Н. И. Субъективное право как мера свободы и форма осуществления правовых норм // Тезисы докладов и научных сообщений всесоюзной конференции «Юридические гарантии правильного применения советских правовых норм и укрепление социалистической законности» 28–30 октября 1970 г. — К.: Наукова думка, 1970. — С. 94.

15. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав / Дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук. – К., 2006. – 202 с.

16. Сивий Р. Б. Приватне (цивільне) право в системі прав України: Монографія. – К. КВІЦ, – 2006. – 214 с.

Article is dedicated to study of the subjective right as facility to realization quotient interest and determination of the criterion of the delimitation these legal category. Opens the legal nature of the subjective right and quotient of the interest and is proved; proven independance these legal category coming their purposes and directivities.

Статья посвящена исследованию субъективного права как средства реализации частного интереса и определению критериев разграничения этих правовых категорий. Раскрывается правовая природа субъективного права и частного интереса и доказывается самостоятельность этих правовых категорий исходя из цели и направленности.

ОРГАНІЗАЦІЯ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ – СПЕЦИФІЧНИЙ СУБ'ЄКТ У АВТОРСЬКО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

Миرونенко Н. М.,

доктор юридичних наук, начальник відділу науково-правової експертизи КРЦ НАПрН України

Штефан О. О.,

кандидат юрид. наук, доцент,

завідділу авторського права і суміжних прав НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

Статтю присвячено визначенню місця організації колективного управління в процесі реалізації виключних майнових прав на об'єкти авторського права та суміжних прав авторами та іншими суб'єктами права інтелектуальної власності. Аналізується національне та зарубіжне законодавство, міжнародно-правові акти, висвітлюються питання історії виникнення та розвитку організації колективного управління, визначається їх правовий статус.

Ключові слова: організація колективного управління правами (ОКУ), посередник, суб'єкти авторського права і суміжних прав, автор, користувачі об'єктів авторського права і суміжних прав, право на використання об'єктів авторського права і суміжних прав.

Питання колективного управління авторськими і суміжними правами в останні десятиліття набули особливої актуальності у зв'язку зі стрімким розвитком нових технологій, завдяки яким розширилися можливості масового використання творів і об'єктів суміжних прав. З огляду на це, реалізація виключних майнових авторських (суміжних) прав стає все більш ускладненою.

На сьогодні існує світовий ринок творів і об'єктів культурного характеру. Об'єкти авторського права і суміжних прав найчастіше використовують такими способами: шляхом безпосереднього виконання (наживо) або ж із використанням звукозапису, у ефірних передачах або кабельного телебачення; трансляція або відеозапис кінематографічних творів або будь-яких інших аудіовізуальних творів; публічне виконання музичних творів на дискотеках, у ресторанах, барах, кафе, готелях тощо, або із метою створення відповідної атмосфери в магазинах, салонах, медичних закладах, студіях тощо; репрографічне відтворення друкованих творів, копіювання звукозаписів або аудіовізуальних творів для особистого використання.

З урахуванням такого розмаїття форм використання об'єктів авторського права та суміжних прав, а також суб'єктів та місця їх використання об'єктивно виникає ситуація, за якої у автора відсутня будь-яка можливість дізнатися, коли, хто і яким чином використав його твір. Як відомо, музика не знає кордонів – одну і ту саму пісню можуть

слухати як у Києві, так і Москві, Лондоні, Токіо, Парижі, в столицях і провінціях, у великих і маленьких містах будь-якої країни світу. Слід звернути увагу й на те, що музичний твір належить до складних об'єктів, тому по відношенню до нього може діяти комплекс прав, що можуть належати різним суб'єктам (композитору, автору тексту, перекладачу, аранжувальнику, видавцю і його субпідприємцям), внаслідок чого кожна частина твору може бути об'єктом чисельних, одночасних, не пов'язаних між собою способів використання, а відтак, ефективно додержання прав, закріплених законом за автором, не може бути забезпечене поза системою колективного управління правами, що одночасно вигідна як автору, так і користувачу.

Інститут колективного управління такими правами створює можливість вирішення цієї проблеми. З цієї причини важливість розвитку цього інституту неодноразово підкреслювалася Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ). Основні положення про колективне управління правами закріплені в міжнародних договорах, директивах Європейської спільноти, національному законодавстві. Розвиток законодавства у цій сфері суспільних відносин нині переживає новий етап свого розвитку як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Що таке колективне управління правами

Автори і суб'єкти суміжних прав (виконавці, виробники фонограм, відеограм, організації мовлення) мають

виключне право дозволяти або забороняти використання власних творів (фонограм, відеограм). Зазвичай, це право гарантує, що твір (його запис) буде використаний способами, що відповідають інтересам його авторів. Таке право може бути реалізоване у повному обсязі, якщо правовласник особисто приймає рішення про умови використання творів (записів), тобто управляє власними правами самостійно. Проте на практиці управління правами на індивідуальній основі не завжди можливо або доцільно. Наприклад, драматичним театрам складно укладати договори з кожним автором (драматургом) п'єси, організаціям мовлення – з кожним автором, виконавцем твору, фонограми, відеограми, публічне мовлення яких вони здійснюють. З іншого боку, правовласник також не завжди має можливості самостійно відстежувати (контролювати) використання власних творів (записів), вести переговори про виплату винагороди за таке використання і збирати її.

Колективне управління авторським правом і суміжними правами – це система взаємопов'язаних дій, відповідно до яких правовласники передають створеним для цього організаціям (організаціям колективного управління правами – надалі ОКУ) право ведення переговорів про умови та способи використання їх творів іншими суб'єктами права; надають дозвіл на здійснення контролю за використанням їх творів та збір відповідної винагороди, а також її розподіл між правовласниками.

Обсяг функцій ОКУ залежить від об'єкта інтелектуальної власності і виду прав, якими вони управляють, проте за будь-яких обставин їх діяльність може полягати якнайменше у здійсненні двох функцій: збір винагороди і її розподіл.

Для чого потрібні ОКУ

Підстави для визнання системи колективного управління правами на мистецько-культурному ринку, як вже зазначалось, полягає в тому, що остання відповідає загальним потребам правовласників авторського права і суміжних прав, потребам користувачів і вимогам державних органів влади, певною мірою урівноважуючи як приватні, так і суспільні інтереси різних сторін.

Ускладнення, які в XIX ст. змусили об'єднатися авторів і композиторів музичних творів, добре відомі усім правовласникам різних репертуарів й у кінці XX ст. в умовах технічного прогресу, з яким пов'язано виникнення і використання нових засобів поширення об'єктів авторського права і суміжних прав.

У сучасних умовах фактори, що можуть впливати на *заінтересованість правовласників* в існуванні ОКУ за ступенем їх впливу, можна згрупувати у кілька груп. До першої групи можна віднести наявність великої кількості потенційних користувачів під час публічного виконання, а також відтворення шляхом механічного запису, піратство, неможливість здійснювати ефективний контроль за додержанням авторського права і суміжних прав. Другу групу факторів становлять: необхідність проведення на професійному рівні переговорів щодо передачі авторського права і суміжних прав на використання об'єктів авторського права і суміжних прав, звернення до суду в разі порушення зазначених прав та участь у судовому процесі; наявність пов'язаних з цим фінансових витрат; інтернаціоналізація поширення об'єктів авторського права і суміжних прав; необхідність виконання положень Бернської конвенції з авторського права щодо передбаченого нею «національного режиму».

Крім цього, до факторів, що суттєво ускладнюють процес захисту прав самими авторами, слід віднести появу нових технологій та технічних способів поширення об'єктів авторського права і суміжних прав, що вимагають трансформації прав. Йдеться, зокрема, про фонограми, аудіовізуальну продукцію, кабельне мовлення AGICOA, приватні копії, репродукції (тиражування), супутникові засоби зв'язку, передачу в прокат/оренду, мультимедіа, програмне забезпечення.

З іншого боку, певну *заінтересованість* в існуванні ОКУ можуть мати *розповсюджувачі, користувачі*. До факторів, що здатні формувати таку заінтересованість у названих суб'єктів, можна віднести такі: наявність простого і законного доступу до широкого репертуару (міжнародного і національного); існування аналогового, кабельного та супутникового телебачення; відсутність дискримінації між користувачами в силу дії правила щодо обмеження конкуренції; можливість встановлення загальної системи тарифікації для широкого загалу в результаті переговорів із правомочними організаціями; можливість зменшення витрат на переговори та управління правами. Існування новітніх технологій так само впливає на формування заінтересованості в ОКУ у розповсюджувачів та користувачів, з якими пов'язаний вихід на міжнародний рівень, поява нових видів правоволодільців та можливість створювати централізовані інформаційні фонди щодо творів та власників прав на них.

Визнання ролі організацій колективного управління відбулося на рівні як національних, так і міжнародних законодавчих систем. На національному рівні це знайшло своє відображення у Законі України «Про авторське право і суміжні права», ЦК України, низці підзаконних нормативних актів. На міжнародному рівні ОКУ отримали своє визнання у Директивах Ради Європи у два етапи: 1992 рік – рекомендується система колективного управління в разі здачі в прокат і оренди об'єктів авторського права і суміжних прав; 1993 рік – закріплюється обов'язковість колективного управління при передачі через супутник / кабельне мовлення об'єктів авторського права і суміжних прав.

Практика діяльності ОКУ надає змогу розглядати їх як систему по забезпеченню підтримки правовласників: з одного боку, їх діяльність визначена у нормативно-правових актах та вони підконтрольні органам державної виконавчої влади, а з іншого – виступають представниками прав та інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав. Крім того, на діяльність ОКУ по збору авторської винагороди поширюються положення Римського договору щодо уникнення подвійного оподаткування (ст. 85 і 86 Римського договору). До того ж, ОКУ можуть розширювати межі контракту (суб'єктний склад) і поширювати його й не на членів організації, на відміну від творчих спілок [1].

Історія виникнення ОКУ

Перші авторські об'єднання (прототипи організацій колективного управління), які були не лише професійними спілками авторів, а й боролися за визнання прав авторів на твори, виникли у Франції. Створення найпершого об'єднання такого типу було тісно пов'язане з ім'ям Бомарше, який відстоював права авторів у театрах, які неохоче визнавали майнові і немайнові права авторів. Так, в результаті його ініціативи в 1777 р. було створено «Бюро з драматичного законодавства», яке пізніше було

трансформовано у Спілку драматичних авторів і композиторів (SACD), яке стало першою організацією з колективного управління правами авторів.

Через більш ніж півстоліття Оноре де Бальзак, Олександр Дюма, Віктор Гюго та інші французькі письменники наслідували приклад Бомарше і створили Спілку літературних авторів (SGDL), засідання першої генеральної асамблеї якої відбулося у кінці 1837 р.

У 1847 р. два композитори Поль Энріон і Віктор Парізо, а також автор слів Ернест Бурже пред'явили судовий позов проти кафе «Амбасадор», що знаходилося на Слісейських полях в Парижі. На думку зазначених осіб, краєм несправедливості було те, що вони повинні платити за місця і їжу в кафе, тоді як їм ніхто не платив за публічне виконання їх творів оркестром. Автори вирішили не платити доти, доки не заплатять їм, і виграли цю справу в суді. В результаті власник кафе був зобов'язаний виплатити їм значну авторську винагороду.

Це судове рішення відкрило нові можливості для композиторів і авторів текстів. Так, у 1850 р. було створено спілку по збору гонорарів, що незабаром перетворилася на Спілку авторів, композиторів і музичних видавців (SACEM), яка успішно працює й понині.

В кінці XIX – початку XX ст. подібні авторські організації (організації з колективного управління правами) були створені практично в усіх європейських і деяких інших країнах світу. Після приєднання СРСР в 1973 році до Всесвітньої конвенції з авторського права (1952 р.) на Україні було створено Українське республіканське відділення Всесоюзної агенції з авторських прав (ВААП). Ця організація здійснювала на території України як захист прав авторів, так і збір, розподіл і виплату авторської винагороди.

На сьогодні в Україні колективне управління майновими авторськими правами здійснює Державне підприємство «Українське агентство з авторських і суміжних прав» (УААСП), яке є так званим правонаступником ВААП.

У червні 1936 р. делегати від XVIII міжнародних авторських спілок створили Міжнародну конфедерацію організацій авторів і композиторів (СИЗАК), діяльність якої спрямована на координування зусилля зі створення ефективнішої охорони прав авторів у всьому світі. Членство авторських організацій в СИЗАК постійно розширювалося, і нині в цю організацію входять також й організації, що управляють правами на інші види творів (такі як твори образотворчого мистецтва і аудіовізуальні твори). Сьогодні її членами є понад 160 товариств по колективному управлінню правами

У 2000 р. членом СИЗАК стало й УААСП. Членство в СИЗАК дає право згідно зі статутом СИЗАК укладати міжнародні договори про взаємне представництво інтересів. Такі двосторонні угоди ґрунтуються на Типовому договорі СИЗАК [2]. На сьогодні день УААСП, окрім країн СНД, уклало договори про взаємне представництво інтересів з авторсько-правовими організаціями Німеччини, Франції, Болгарії, Ізраїлю, Ірландії, Італії, Словаччини, Чехії, Македонії та ін.

Окрім УААСП в Україні діють й інші організації колективного управління правами, такі як:

– Всеукраїнське об'єднання суб'єктів авторських і суміжних прав «Оберіг», основна сфера діяльності якого полягає в управлінні на колективній основі майно-

вими правами суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм, виробників відеограм;

– Громадська організація «Об'єднання правовласників у сфері образотворчого мистецтва і архітектурної діяльності «Статус», основною сферою діяльності якого є управління на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права у сфері образотворчого мистецтва і архітектурної діяльності;

– Об'єднання підприємств «Український музичний альянс». Основна сфера його діяльності полягає в управлінні на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав (переважно здійснює управління майновими правами виконавців, виробників фонограм, відеограм). Також це об'єднання є Уповноваженою організацією колективного управління, яка здійснює збір та розподіл винагороди (роялті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм і зафіксованих в них виконань (переважно використання способом публічного сповіщення (в ефір, через кабель)), а також Уповноваженою організацією колективного управління, яка здійснює збір та розподіл відрахувань (відсотків), виплачених виробниками та імпортерами устаткування і матеріальних носіїв, із застосуванням яких в домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах;

– Об'єднання підприємств «Українська ліга музичних прав». Основна сфера діяльності: управління на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав (переважно здійснює управління майновими правами виконавців, виробників фонограм, відеограм). Також це об'єднання є Уповноваженою організацією колективного управління, яка здійснює збір та розподіл винагороди (роялті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм і зафіксованих в них виконань (переважно використання способами: публічного виконання фонограм, публічної демонстрації відеограм);

– Громадська організація «Агентство охорони прав виконавців», яка здійснює управління на колективній основі майновими правами виконавців, суб'єктів авторського права;

– Всеукраїнська громадська організація «Гільдія кінорежисерів «24/1», основна сфера діяльності якої полягає в управлінні на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права в аудіовізуальній сфері;

– Асоціація «Будинок авторів музики в Україні» на колективній основі здійснює управління майновими правами суб'єктів авторського права;

– Всеукраїнська громадська організація «Автор» управляє на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права;

– Асоціація «Гільдія виробників відеограм і фонограм», основною сферою діяльності якої є управління на колективній основі майновими правами виробників відеограм, виробників фонограм;

– Всеукраїнська громадська організація «Український авторський союз» здійснює управління на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм, виробників відеограм;

– Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське агентство з авторських і суміжних прав». Основна сфера її діяльності пов'язана із управлінням на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права, виконав-

ців, виробників фонограм, виробників відеограм. Також це об'єднання є Уповноваженою організацією колективного управління, яка здійснює збір і розподіл винагороди (рояліті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм і зафіксованих в них виконань;

– Приватна організація «Українське агентство з авторських прав». Основна сфера її діяльності – управління на колективній основі усіма категоріями майнових прав суб'єктів авторського права, а саме: авторів, їх спадкоємців, інших осіб, яким на законних підставах передані майнові авторські права;

– Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське агентство авторських прав», яка займається колективним управлінням майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав [3].

Організаційно-правові форми ОКУ в Україні та інших країнах світу

В Україні організації колективного управління вперше своє законодавче визнання отримали у Законі України «Про авторське право і суміжні права». Аналіз ст. 46–49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» дає підстави стверджувати, що правовий статус цих організацій у законодавстві визначений фрагментарно, в тому числі і їх взаємовідносини з суб'єктами авторського права та суміжних прав, що на практиці породжує безліч проблем, багато з яких не знаходять свого вирішення.

З самого початку свого виникнення організації колективного управління існували як суб'єкти приватного права, набували статусу юридичної особи, їх діяльність носила некомерційний характер, вони створювалися з ініціативи самих авторів з метою захисту особистих інтересів та управління майновими правами творців. Основні принципи, на яких ґрунтується діяльність вказаних організацій, знайшли своє закріплення і у типових статутах товариств, що увійшли до складу CISAC та були затверджені на XI Берлінському конгресі 1936 р. [4].

Якщо під цим кутом зору проаналізувати правовий статус організації колективного управління в Україні, то, виходячи з положень закону, слід констатувати таке: вони є юридичними особами (ч. 2 ст. 47), не мають права займатися комерційною діяльністю (ч. 2 ст. 48), на їх діяльність не поширюються обмеження, передбачені законодавством про обмеження економічної конкуренції (ч. 2 ст. 48), створюються такі організації суб'єктами авторського права і суміжних прав (ч. 2 ст. 47), поряд з цим передбачається реєстраційний порядок їх створення (ч. 1 ст. 48), предмет їх діяльності обмежений управлінням певними категоріями майнових прав певних категорій суб'єктів авторського права і суміжних прав або управлінням різними майновими права в інтересах різних категорій суб'єктів авторського права і суміжних прав (ч. 3 ст. 47).

Одним з питань, що має практичний інтерес і пов'язане із загальною доктриною створення організацій колективного управління, є визначення їх організаційно-правової форми. Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, можна зробити висновок, що згадане питання вирішується неоднозначно і залежить від особливостей національного законодавства. Так, для Франції, країн Латинської Америки найбільш придатною була модель організацій приватного права у формі господарських товариств [5].

В Італії подібні структури створені як суб'єкти приватного права, але їх діяльність контролюється урядом через процедуру затвердження бюджету та призначення голови товариства декретом глави уряду [6]. У Болгарії, Угорщині організації колективного управління є державними, в Алжирі, Камеруні, Малі – державними або напівдержавними, у Бельгії, Швейцарії та Норвегії вказані організації набули форму кооперативу, у Великій Британії – товариства з обмеженою відповідальністю, в Ізраїлі – акціонерного товариства. Але незалежно від організаційної форми, яку набувають такі організації, за вимогою CISAC вони не повинні набувати форми та здійснювати діяльність, характерну для торгових організацій [7].

Закон України «Про авторське право і суміжні права» не містить положень щодо організаційно-правової форми організації колективного управління, а відповідно до ч. 1 ст. 83 ЦК України юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та інших формах, встановлених законом. На вибір організаційної форми юридичної особи значний вплив справляє мета її діяльності. Аналіз Закону України «Про авторське право і суміжні права» свідчить про відсутність законодавчого визначення мети створення зазначених організацій. Проте зміст відповідного розділу вказаного закону та характер повноважень вказаних організацій надає змогу зробити висновок, що метою їх створення є захист майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав, а також представництво їх інтересів у взаємовідносинах із користувачами об'єктів авторського права і суміжних прав, у разі коли така індивідуальна діяльність є неефективною або утрудненою.

Виходячи з викладеного, а також враховуючи, що вказані організації створюються добровільно суб'єктами авторського права та суміжних прав, є підстави стверджувати, що організаційною формою згаданих організацій є об'єднанням громадян. Цей висновок підтверджується і положеннями ст. 1 Закону України «Про об'єднання громадян» [8], а саме: «Об'єднанням громадян є добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод». Що стосується виду об'єднання громадян, до яких слід віднести організації колективного управління, то за своєю природою вони належать до громадських організацій, які є об'єднанням громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.

Відповідно до викладеного у Законі України «Про авторське право і суміжні права» необхідно сформулювати мету створення організацій колективного управління та зазначити їх організаційну форму як громадську організацію з поширенням на них дії Закону України «Про об'єднання громадян».

Виходячи з мети створення організацій колективного управління, *їх діяльність носить представницький характер*. Вони є представниками інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав у взаємовідносинах з суб'єктами використання об'єктів авторського права і суміжних прав. Цей висновок ґрунтується на таких положеннях законодавства: суб'єкти авторського і суміжного права *доручають* вказаним організаціям управління сво-

їми майновими правами (ч. 1 ст. 47); **повноваження** на колективне управління **передається** суб'єктами авторського права і суміжних прав **на підставі письмового договору** (ч. 3 ст. 48); встановлена **заборона використання** будь-яким способом **переданих їм для управління** майнових авторських **прав** і суміжних прав (ч. 2 ст. 48), свої функції організації колективного управління виконують від імені суб'єктів авторського права і суміжних прав **на основі одержаних** від них **повноважень** (ч. 1 ст. 49).

Таке становище організації колективного управління характерне для всіх організацій, що створюються в різних країнах, основна мета діяльності яких у статуті закріплена як захист особистих інтересів немайнового характеру авторів та управління їх майновими правами на твори. Проте юридичні підстави здійснення представницьких функцій можуть бути різними: договір, відповідно до якого одна сторона (творець) доручає іншій (товариству) вчиняти в її інтересах певні юридично значущі дії по захисту її прав (договір доручення); представництво інтересів на підставі довіреності (мандату); договір на передання майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності укладений між творцем та товариством; представництво в силу закону. Якщо знову звернутися до національного законодавства, то можна стверджувати, що воно прямо передбачає лише одну підставу такого представництва – письмовий договір про надання певних представницьких повноважень, в межах яких повинні діяти організації колективного управління (ч. 3 ст. 48). Саме з такого положення виходять і судові органи при вирішенні спорів, що знайшло своє відображення у Рекомендаціях Президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 10. 06. 2004 р. № 04-5/1107. Водночас було б неправильно обмежувати джерела набуття представницьких повноважень організації колективного управління лише договором. Аналіз положень Закону України «Про авторське право і суміжні права» дає можливість стверджувати, що вказані організації мають право представляти інтереси суб'єктів авторського права і суміжних прав і в силу закону, що прямо впливає з положень ч. 2 ст. 25 ст. 42 Закону (збір винагороди за «приватну копію»), а також ч. 2 ст. 43 Закону.

Крім зазначених способів набуття представницьких повноважень, деякі країни світу визнають за організаціями колективного управління представницькі повноваження, що виникають або з факту членства в такій організації, або в силу причетності до певного виду творчості.

Так, в Аргентині факт вступу автора до товариства відповідно до статутів організації прирівнюється до укладення договору на представництво [9]. За умови законодавчого закріплення в Україні за організаціями колективного управління статусу громадських організацій, джерелом набуття їх представницьких функцій так само буде факт вступу до такої організації за наявності відповідної норми у статуті. Цей висновок впливає із ч. 1 ст. 20 Закону України «Про об'єднання громадян», відповідно до положень якої об'єднання громадян для здійснення цілей і завдань, визначених у статутних документах, користуються правом представляти і захищати свої законні інтереси та законні інтереси своїх членів (учасників) у державних та громадських органах.

Відповідно до ст. 180 Італійського закону про авторське право авторські товариства наділяються законом правом представляти інтереси всіх творчих працівників, незалежно від їх членства в такому товаристві, за умови, що сфера їх діяльності попадає в сферу управління цього товариства. Закон України «Про авторське право і суміжні права» не передбачає такі повноваження за організаціями колективного управління, хоча встановлює наслідки такої діяльності. Так, відповідно до ч. 2 ст. 49 Закону: «суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав, які не передали організаціям колективного управління повноважень на управління своїми правами, в тому числі щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організації колективного управління, які таку винагороду за використання їхніх творів і об'єктів суміжних прав зібрали, виплати цієї винагороди, а також вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, які надаються організаціями колективного управління шляхом укладання договорів з особами, які використовують ці об'єкти».

В деяких країнах організації колективного управління в своїх статутах передбачають положення, відповідно до яких вступ до організації тягне за собою переуступку своїх майнових прав такій організації. Така уступка прав, як правило, необмежена у часі і поширюється на твори, що будуть створені у майбутньому. Вказані положення статутів приватних організацій по управлінню правами повною мірою визнаються судовими органами при розгляді спорів, що впливають у зв'язку із управлінням майновими правами та збиранням винагороди за використання творів. Аналогічні положення містяться у Типовому статуті приватних організацій по управлінню авторських прав в країнах, що розвиваються, схваленого Комітетом урядових експертів ЮНЕСКО/ВОІВ на засіданні, що відбулося у Женеві в жовтні 1983 р. [10].

Крім організацій приватного права, що здійснюють управління правами авторів, такі функції можуть здійснювати й організації публічного права за умови, що така діяльність ґрунтується на законі, відповідно до якого ця організація була створена. В даному випадку представництво інтересів автора буде здійснюватися в силу закону.

Виходячи з викладеного та враховуючи реальну практику діяльності організацій колективного управління, доцільно було б в Законі України «Про авторське право і суміжні права» розширити підстави набуття ними повноважень по представництву інтересів суб'єктів авторського права та суміжних прав.

Аналіз практики діяльності організацій колективного управління та досвід законодавчого регулювання в зарубіжних країнах їх правового статусу, крім викладених рекомендацій, дає можливість сформулювати такі пропозиції щодо удосконалення правового регулювання у зазначеній сфері.

Враховуючи, що предмет діяльності організацій колективного управління в Законі України «Про авторське право і суміжні права» визначений занадто загально (ч. 3 ст. 47) і потребує додаткового тлумачення на практиці, з метою уникнення порушення прав як організацій колективного управління, так і суб'єктів авторського права і суміжних прав, на законодавчому рівні необхідно конкретизувати сфери застосування колективного управління.

Враховуючи досвід зарубіжних країн, зокрема Литовської Республіки та Латвії, такими сферами могли б стати: публічне виконання музичних та літературних творів будь-яким способом та засобом; трансляція і ретрансляція творів літератури, музики та інших творів мистецтва; перепродаж оригіналів творів мистецтва, рукописів літературних та музичних творів; кабельна ретрансляція творів і об'єктів суміжних прав, крім випадків, коли йдеться про програми самих ретранслюючих організацій; відтворення музичних та літературних творів у фонограмах, відтворення літературних, музичних та інших творів мистецтва на відеозаписах (аудіовізуальні твори); використання фонограм, випущених з комерційною метою і розповсюджених через торговельні організації для трансляції, ретрансляції, публічного виконання чи публічного оголошення; прокат творів, об'єктів суміжних прав або їх копій, а також безплатне користування ними, за виключенням комп'ютерних програм і баз даних; відтворення у виданнях творів образотворчого і прикладного мистецтва, фотографій, схем, креслень (репродукцій).

Крім цього, організації колективного управління доцільно було б створювати двох видів: по управлінню майнових авторських прав та по управлінню майнових суміжних прав. Ця пропозиція пов'язана з необхідністю конкретизувати на рівні закону повноваження суб'єктів авторського права та суміжних прав за їх участю у діяльності створених ними організацій. Якщо виходити з положення закону, що організації колективного управління створюються відповідними суб'єктами права інтелектуальної власності, то закономірно виникає запитання щодо їх участі в управлінні такою організацією та їх участі у визначенні фінансової політики, в тому числі і фінансових засад функціонування таких організацій.

Виходячи із запропонованої організаційної форми організації колективного управління на рівні закону, доцільно закріпити положення, відповідно до яких рішення щодо розміру винагороди та умов укладення з користувачами договорів на використання творів та об'єктів суміжних прав, способу розподілення та виплати винагороди приймається виключно суб'єктами авторського права і суміжних прав на загальних зборах. У випадках, коли автор одночасно є суб'єктом суміжних прав, в законі бажано обмежити його повноваження щодо тарифної політики організації за використання об'єкта суміжних прав (заборонити брати участь у прийнятті рішення). Таке саме положення доцільно закріпити і за суб'єктом суміжних прав, який одночасно є автором, обмеживши його повноваження щодо тарифної політики на використання об'єктів авторського права.

В законах про авторське право і суміжні права багатьох зарубіжних країн закріплюється принцип самофінансування таких організацій [11]. Закон України «Про авторське право і суміжні права» не містить жодних вказівок щодо фінансування діяльності організацій колективного управління. Подолати таку прогалину у законодавстві та одночасно забезпечити принцип прозорості діяльності вказаних організацій можна шляхом доповнення зако-

нодавства України відповідною нормою. В такій нормі слід встановити, що фактичні видатки організації, пов'язані із отриманням, розподіленням та виплатою винагороди суб'єктам авторського права і суміжних прав (адміністративні витрати), покриваються за рахунок винагороди, отриманої за договорами про використання об'єктів авторського права і суміжних прав. Крім цього, доцільно на законодавчому рівні закріпити за організаціями колективного управління право створювати спеціальні фонди в інтересах суб'єктів авторського права і суміжних прав за рахунок відрахувань від зібраних коштів відповідно до мети діяльності такої організації.

Виходячи з практики діяльності організацій колективного управління в Україні, аналізу національного законодавства та зарубіжного досвіду, доцільно було розробити та прийняти Закон України про організації колективного управління в сфері авторського права та Закон України про організації колективного управління в сфері суміжних прав, в яких врегулювати весь комплекс питань, пов'язаних із визначенням їх правового статусу.

Реалізація викладених пропозицій буде сприяти конкретизації правового статусу організацій колективного управління майновими права та підвищенню ефективності їх діяльності по захисту прав та законних інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Близнец Иван*. Право интеллектуальной собственности. – http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1935_page_30.html.
2. *Вьюгина Тамара*. Коллективное управление правами. источник: «Юридическая практика». – [http://www. copy right. com. Ua/show_art. php?who=52](http://www.copyright.com.ua/show_art.php?who=52).
3. *Организации* коллективного управления в Украине. Официальный сайт УААСП: <http://old.s DIP. gov. ua/ rus/ information/ publications/ bulitap/>.
4. *СИЗАК*. Решения, дискуссии и пожелания, приняты в ходе конгрессов и ассамблей, 1926–1952 гг. Изд-во ЮНЕСКО. – 1960. – 468 с.
5. *Кодекс* интеллектуальной собственности Франции. – Ст. L 321–1.1.
6. *Закон Італії* «Про авторське право». – Ст. 57.
7. *Хартія прав авторів*, прийнята 26 вересня 1956 р. у Гамбурзі на ХІХ-му конгресі міжнародної конференції товариств авторів і композиторів. Європейська хартія авторів аудіовізуальних творів // Авторське право і суміжні права. Європейський досвід. Книга 1. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. Під ред. док. юрид. наук, проф. А. С. Довгерта. – Київ. – 2001. – 519 с.
8. *Закон України* «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 року № 2460-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 504.
9. *Gastaldi J. M.* Repserentacion, poder y mandoto// Enciclopedia juridical Buenos Aires: OMEBA. 1968. – Т. XXIV. – Р. 716–740;
10. *Carmet O.* Statut de la SACEM// Revue internationale du droit d'auteur. – Paris. – 1989. – Arvil. – № 140. – Р. 29–55;
11. *Закон Республіки Молдова* «Про авторське право і суміжні права». Ч. 2 – Ст. 35.

The article is sanctified to the location of organizations of collective management in the process of realization of absolute property titles on the objects of copyright and allied rights by authors and other legal of intellectual property subjects. A national and foreign legislation, international acts, is analysed, the questions of history of origin and development of organizations of collective management are illuminated, it is determined them legal status.

Статья посвящена определению места организаций коллективного управления в процессе реализации исключительных прав на объекты авторского права и смежных прав авторами и другими субъектами права интеллектуальной собственности. Анализируется национальное и зарубежное законодательство, международно-правовые акты, раскрываются вопросы истории возникновения и развития организаций коллективного управления, определяется их правовой статус.

ПРАВО СПОЖИВАЧА НА ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ТОВАР: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Чудик-Білоусова Н. І.,

*кандидат юридичних наук, доцент, науковий співробітник
Лабораторії з проблем адаптації цивільного законодавства України
до стандартів ЄС НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України*

Черняк О. Ю.,

*молодший науковий співробітник
Лабораторії з проблем адаптації цивільного законодавства України
до стандартів ЄС НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України*

У статті розглядаються окремі питання правового регулювання відносин щодо отримання інформації споживачем про товар за законодавством України та Європейського Союзу. Визначено поняття права споживача на інформацію та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері захисту прав споживачів.

Ключові слова: споживач, інформація, право на інформацію.

Цілеспрямований розвиток інформаційних відносин, зростання обсягу застосування новітніх інформаційних технологій призвели до стрімкого формування інформаційного суспільства, яке характеризується, перш за все, переорієнтацією економіки з використання матеріальних ресурсів на ефективне впровадження знань, підтримку інновацій, науки і освіти. В Україні, так само як і в усьому світі, проблемам інформації та інформаційних відносин приділяють увагу фахівці різних галузей права, однак найбільший інтерес в останні роки викликають питання, пов'язані із регулюванням інформації.

Дослідження права споживача на інформацію пов'язане, насамперед, із теоретичними напрацюваннями загальної теорії права та цивільного права щодо загального та спеціального правового статусу (С. М. Братусь, Я. Р. Веберс, М. В. Витрук, І. В. Кірюшина, М. І. Матузов та ін.), а також дослідженнями інформаційних відносин та права на інформацію (А. Б. Агапов, С. С. Алексєєв, Ю. М. Батурич, І. Л. Бачило, О. О. Гаврилов, Р. А. Калюжний, В. А. Копилов, В. Н. Лопатін, М. М. Рассолов, Ю. О. Тіхоміров, О. О. Фатянов, М. О. Федотов та ін.). Окремо дослідженням права споживачів на інформацію займалися А. Ю. Головін, О. Б. Кузнєцова, Є. В. Медянова, Є. В. Павловцев, Є. Ю. Свінцова. Питанням, що пов'язані із правом на інформацію та захистом інформаційних прав в науковій літературі, приділяється значна увага. Адже залежно від того, як вирішуються питання, пов'язані із правом на інформацію, власне, і визначається рівень демократичності суспільства, дотримання прав та свобод людини, але теоретико-правові аспекти захисту прав споживача на інформацію в контексті адаптації чинного законодавства до законодавства ЄС фактично не розроблено.

Право споживача на інформацію гарантується Конституцією України та закріплено в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 09.04.1985 р., якою закріплено Керівні принципи захисту інтересів споживачів. Амстердамський договір від 01.05.1999 р. у п. 1 ст. 153 передбачив розширення прав споживачів на інформацію в кон-

тексті забезпечення високого рівня їх захисту [1, с. 92]. Відносини у сфері надання інформації врегульовані Цивільним кодексом України [2] та законами України, які безпосередньо чи частково регулюють відносини у сфері захисту прав споживача [3 – 8].

Одержання особою споживчих знань, насамперед, повинно сприяти належному здійсненню їх прав, забезпечувати можливість діяти як розбірливий споживач, здатний зробити компетентний вибір товару чи послуги, що знає свої права й обов'язки, основні способи їх захисту та повинне зробити позитивний вплив і на комерційні організації, стимулюючи останніх до сумлінної поведінки на споживчому ринку [9, с. 64]. Знання прав споживачів дає можливість особі вирішити проблему якості товарів, їх безпеки для здоров'я.

Правовідносини за участю споживача виникають на підставі різноманітних юридичних фактів. Процес реалізації правового статусу споживача починається з моменту, коли він виявив намір придбати товар або безпосередньо робить це, укладаючи цивільно-правовий договір, вступаючи в цивільно-правові відносини. У зв'язку з цим становить науковий інтерес аналіз особливостей юридичних фактів щодо реалізації правового статусу споживача з приводу права на інформацію.

На відміну від приблизного переліку підстав виникнення цивільних прав і обов'язків учасників цивільного обороту, визначених ст. 11 ЦК України [2], значення юридичного факту набуває вираження споживачем наміру придбати товар, про що йдеться у ст. 1 Закону [3]. Природа такого юридичного факту та місця у динаміці цивільних відносин не досить досліджена, адже у більшості публікацій він узагалі не аналізується, хоча на практиці є досить поширеною підставою виникнення правовідносин. Право споживача як право на інформацію про товар виникає до укладення договору з одного факту вираження споживачем наміру вступити в нього: звернувшись до продавця з проханням показати товар, розповісти про його властивості, особа уже реалізує свій правовий статус. Тому відмова про-